

Naturskyddsföreningen

Färs

Till
Länsstyrelsen i Skåne län
Miljöavdelningen
205 15 Malmö

Synpunkter på "Förslag till utvidgning av och ändrade föreskrifter för naturreservatet Vitabäckshällorna" i Sjöbo kommun, Skåne län"

Dnr 511–19274–2013, 1265-213

Naturskyddsföreningen i Färs välkomnar liggande planförslag som innebär en utvidgning och revidering av skötselplanen för naturreservatet Vitabäckshällorna. I stort en genomarbetad och välskrivna plan som på grund av reservatets mångformighet när det gäller naturtyper och bevarandevärden blir omfattande.

Vi ger våra synpunkter dels på "Förslag på beslut, bil. A", "Förslag till utvidgning av och ändrade föreskrifter för naturreservatet Vitabäckshällorna i Sjöbo kommun" och dels på "Förslag till reviderad och utökad skötselplan för naturreservatet Vitabäckshällorna Sjöbo kommun" med hänvisningar till respektive avsnitt och rubrik för att kunna kommentera på en mer detaljerad nivå och så långt som möjligt undvika upprepningar.

"Förslag till utvidgning av och ändrade föreskrifter för naturreservatet Vitabäckshällorna i Sjöbo kommun"

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är välformulerat och står i paritet med områdets naturvärden och utvecklingsmöjligheter.

Tilläggs bör; att bevara områdets kulturella lämningar som är en viktig del av områdets skogshistoria.

När det gäller att tillgängliggöra området för allmänheten finns det en konflikt som kan innebära skador på naturvärdena, se under 2.2.4 *Friluftsliv*.

Syftet skall nås genom

Kommentar till punkt 2 – Luckhuggning, ringbarkning och tillskapande av högstubbar i ung skog i syfte att skapa mer död ved och variation i åldersstrukturerna.

Denna metod är inte lämplig att praktisera inom Vitabäckshällorna med undantag av ett fåtal mindre delområden, se nedan. Metoden lämpar sig bäst i arealmässigt stora och enhetliga bestånd.

Kommentar till punkt 3 – Granskogen avverkas och omförs till ädellövskog.

Man skulle kunna tänka sig att överhålla ett mindre parti granskog, både med tanke på områdets skogshistoria men även med hänsyn till gamla grova granars värde inte minst för skyddsvärda arter.

Kommentar till punkt 5 – Nödvändiga åtgärder vidtas för att bevara och stärka osv.

För att avlägsna ansamlad förna får inte bränning användas som metod inom de områden där nyckelpigespindeln har sin förekomst, här bör endast fagning utföras. Nyckelpigespindeln gynnas inte av sandblottor, tvärtom. Skall man göra sandblottor för andra djur som steklar och sandödla är det viktigt att placera dem så att det inte har en negativ inverkan på nyckelpigespindeln och dess möjligheter till spridning.

Reservatsföreskrifter

A

1. Vid skötsel av vägar bör inte avhyvlat material få tippas i vägkanterna, gäller även vid snöröjning om inte inblandningen av minerogent material är ringa.
4. Möjlighet till undantag, avsnitt 4.4 gällande Ö1-1.
6. Borde finnas skyddszon med tanke på intilliggande åkermark vilken tidigare har sprutats med glyfosatbaserat bekämpningsmedel.

B

2. Det kan inte uteslutas att det kan bli nödvändigt att sätta upp någon form av stängsel kring förekomster av nyckelpigespindel som skydd mot bl. a bök av vildsvin. Denna åtgärd ryms förmodligen inom ramen för ”andra nödvändiga åtgärder”.

C

8. Normallängd på s.k. rullkoppel till medelstora hundar är 8 meter, vore bra med en anpassning av föreskrifterna.
12. Med hänsyn till den unika populationen av nyckelpigespindel, dess höga bevarandevärde samt varje individs genetiska värde för den lilla populationen, finns det inte utrymme för ”misstag”. Formuleringen ”Alla spindeldjur skall återutsättas och inga beläggsexemplar får tas” kan vara missledande särskilt om man inte vet att nyckelpigespindeln är fridlyst. Den adulta hannen är karaktäristisk och lätt att känna igen men hur många vet hur övriga åldersklasser ser ut? *Med hänvisning till punkt C3 bör ingen fångst av ryggradslösadjur vara tillåten utan länsstyrelsens tillstånd.* Föreskrifterna måste vara enkla att följa för den naturintresserade allmänheten som besöker området. Man måste också ta i beaktande att nyckelpigespindeln även attraherar kategorier av naturintresserade som ”artkryssare” och inte minst naturfotografer. Föreskrifterna måste utformas så att nyckelpigespindeln får så stort skydd som möjligt. (Tyvärr är det få besökare som mera noggrant läser informationstavlorna).

Undantag från föreskrifterna

Punkt 2. Var är teleledningen nedgrävd?

Punkt 3. Här måste det ske någon form av reglering av markägarens möjligheter att utföra driftsåtgärder i anslutning till vägar inom området för nyckelpigespindelns förekomst.

Vägkanterna är av stor betydelse för arten och en stor andel av populationen finns vid vägkanter. Regleringen måste även gälla röjning och slåtter av vägslänter. Samråd bör alltid ske med länsstyrelsen. Dumpning av material från vägunderhåll har en stor negativ inverkan på vägkanterna i reservatet. Undantag för snöröjning med inblandning av mindre mängder minerogent material

Från reservatsföreskrifterna gäller följande undantag

Undantaget för **A5** gällande upplag, här bör tidpunkten på våren anpassas efter eventuella fågelhäckningar och inte minst underliggande vegetation. Inga upplag bör få ligga kvar, näringsläckage och utskuggning ger som resultat en icke önskvärd kvävegynnad flora. Undantag från **C10**, tilläggas skall att fastigheten Sövde-Månstorp 1:3 (Tågratorp, avstyckad från Sövdeborgs gods) enligt lantmäteriet har sin tillfartsväg genom Pälсадalen.(personlig kommentar).

Beskrivning av området

Biologiska bevarandevärden

Frågan är om man i detta dokument skall nämna arter som eventuellt kan förekomma, listan kan bli lång. Är det av speciellt intresse att omnämna fladdermusarter som eventuellt kan komma att dokumenteras bör stort musöra (*Myotis myotis*) nämnas. Arten påträffades ca 500 m öster om Vitabäckshällorna så sent som 1985 (Gerell & Gerell Lundberg).

Friluftsliv och tillgänglighet

Kommentarer gällande friluftsliv, tillgänglighet och ridning, se nedan avsnitt 2.2.4 *Friluftsliv*.

"Förslag till reviderad och utökad skötselplan för naturreservatet Vitabäckshällorna. Sjöbo kommun".

1. Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är välformulerat och står i paritet med områdets naturvärden och utvecklingsmöjligheter.

Det finns en konflikt mellan tillgängliggörandet och bevarandet av naturvärdena.

Syftet skall uppnås genom

Punkt 2, kommentar kring metodens tillämpbarhet se nedan avsnitt **3**, *Skogen*.

Punkt 3. Skulle det finnas kvar enstaka större granar skall de sparas.

Punkt 5. Kommentarer kring naturvårdsbränning och sandblottor se nedan avsnitt **3** och **4**.

2. Beskrivning av området

Övrigt särskilt hänsynskrävande arter

Under denna rubrik behöver kronhjorten inget särskilt omnämmande, den kommer med i tabellen i kapitel 10 som övriga arter i denna kategori.

2.2.1 Geomorfologi och hydrologi

Betesmarken öster om Tannhuset utsattes för olaglig dikesrensning så sent som i början av 1990-talet.

2.2.2 Historisk och nuvarande markanvändning samt kulturhistoria

Av intresse kan kanske vara att fram till och med stormen 1969 fanns i Sjöbo Ora, på platån norr om Vitabäckshällorna och västerut, ett stort antal överhållna gamla bokar. I Linnés Skånska resor omnämns området som en omfattande ”bökeskog”. Idag finns det fortfarande kvar ett litet antal gamla bokar. Den i sen tid relativt omfattande förekomsten av gamla träd är en av förklaringarna till att det fortfarande idag finns en hög biologisk mångfald i området, även utanför reservatets gränser. Det skulle behövas ett större hänsynstagande i skogsbruket kring naturreservatet för att det inte på lång sikt skall bli en isolerad värdekärna.

2.2.3 Biologi

Djurlivet

När det gäller sandödlans förekomst norr om vägen mellan Pälsahus och Vitabäck har livsmiljön förbättrats sedan barrskogen avverkats, sandödlan verkar ha svarat på att denna del av reservatet åter har blivit solexponerat. Mikroklimatet i reservatet är extremt varmt och de sandiga markerna värms upp tidigt på våren och håller en hög värme över säsongen. Det finns risk för att man för sandödlans räkning överskattar värdet av sandblottor med tanke på mikroklimatet som är extremt varmt. Ackumulerad förna bör naturligtvis avlägsnas på lämpliga lokaler.

Angående eventuella förekomster av fladdermusarter, se ovan.

På sid.13 listas ett stort antal fåglar, en blandning av häckfåglar och tillfälliga besökare. Listan är dessutom inte komplett. Vi föreslår att man endast nämner häckande arter och tar med mindre vanligt förekommande arter eller nyckelarter. Vårt förslag omfattar följande arter: Kungsörn (NT), raphöna (NT), sånglärka (NT), gräshoppsångare (NT), enkelbeckasin, skogsduva, spillkråka (nyckelart), törnskata, trädlärka.

2. 2. 4 Friluftsliv

Skall man i enlighet med beslutet tillgängliggöra området för rekreation och friluftsliv i en omfattning som inte innebär risk för områdets naturvärden kanske man skall använda ett starkare ord än *bör* när det gäller möjligheterna till att under den tidsbegränsade perioden vistas utanför markvägen eller möjligen använda något lämpligt lagrum. Naturreservaten har

olika "tålighet" när det gäller antal besökare och Vitabäckshällorna tillhör den andel reservat där en alltför hög besöksfrekvens, under en begränsad period, inte är önskvärd med tanke på förekomst av unika och störningskänsliga arter.

Att vrida tillbaks klockan till tiden innan det blev ridförbud i naturreservatet är inte önskvärt vare sig när det gäller bevarandet av naturvärdena eller med hänsyn till den breda allmänhetens tillgänglighet till området. Reservatets omgivningar erbjuder ett omfattande vägnät med möjligheter till ridning och att det i nuläget är ridförbud i naturreservatet är välkänt och respekterat. Naturreservatet är välbesökt och utnyttjas för många olika friluftaktiviteter som cykling, löpning, promenader och inte minst populärt bland barnfamiljer. Ridning orsakar trampsador på den sandiga vägen, det är rimligt att ridningen skall sätta ramarna för övriga besökares tillgänglighet till området (gäller alla årstider).

Slitaget från trampet skulle även generera vägunderhåll som kommer att ha en negativ inverkan på bl.a. vägkanter och de höga naturvärden som finns där. Dessutom finns påtagliga risker när det gäller bevarandet av nyckelpigespindeln vars hannar utnyttjar vägen under våren då de rör sig i området för att söka efter honor. Vid denna tid är det i högsta grad olämpligt med frekventa besök av ryttare.

De höga viltstammarna i området producerar mer än tillräckligt med trampskaor till gagn för bl. a. steklar, dessutom planeras skapandet av sandblottorr.

Att rida i ravinerna och smältrännorna orsakar erosion och Pålsadalen var före införandet av ridförbudet inte möjlig att använda under mycket långa perioder. Den ravin/smälträna som markerats som ridväg i reservatets östra del används frekvent av besökare till fots. Vid avverkningen av granskogen uppstod omfattande körskador med ½ meter djupa hjulspår som i sin tur eroderades kraftigt. Denna "stig" bör omgående återställas.

Enda tänkbara alternativet när det gäller möjlig ridväg är ovan nämnda ravin i östra delen, om man vinklar av öster ut på skogsbilvägen mot Eriksdalsvägen och *inte* ned mot dalbotten och Tågravägen.

3. Översikt av mål, skötselåtgärder och planerad markanvändning

Avsnitt gällande "Övergripande mål" (3.1) och "Generella riktlinjer och åtgärder" (3.2) är välformulerade och väl anpassade till de intentioner som framgår av reservatsbeslutet och med stort fokus på naturvårdsinriktad skötsel.

Skogen

När det gäller skötseln av skogen och tillämpning av beskriven metod med luckhuggning och "veteraniseringsmetoder" har vi dock invändningar. Denna metod är inte lämplig att praktisera inom Vitabäckshällorna med undantag av ett fåtal mindre delområden. Metoden lämpar sig bäst i framför allt arealmässigt *stora* och enhetliga bestånd.

Den idag skogsklädda delen av reservatet, huvudsakligen åskantens sluttningszon är relativt smal och mikroklimatet i skogen är mycket känsligt för de kanteffekter och öppningar som skulle uppstå vid skapandet av luckor. Åtgärden skulle i denna vindexponerade miljö vara negativ för fladdermusfaunan. Den bokföryngring som idag finns längst upp i de flesta smältrännorna utgör "vindskydd" och är av stor betydelse. Inom dessa bestånd kommer det att ske en succesiv självgallring. Metoden med luckhuggning och skapande av död ved är i å för sig en bra metod men den måste tillämpas i lämpliga biotoper. Att skapa högstubbar av unga träd tillför inte tillräckligt höga kvalitativa värden på den döda veden.

Man bör förlita sig på skogens naturliga interna dynamik, stormskador och stambrått på till synes friska medelålders bokar är vanligt inom området (orsakat av vitröta) och utvecklingen går mot ett naturskogslignande tillstånd med rikt inslag av död ved.

Det försök som gjordes med att praktisera metoden i Pälssadalens övre östra kant visar med all tydlighet att den inte är tillämpbar i området. Detta ingrepp aktualiserar också problemet med att överföra information i skötselplaner till praktiskt arbete och krav på kompetens hos entreprenörer och detaljerade arbetsbeskrivningar. Detta gäller såväl naturvärden som geologiskaformationer och kulturlämningar.

Betesmarken

Det vore önskvärt med en bättre fällindelning än vad som finns idag. Tänkbart med rotationsbete med tanke på bl. a. fjärilsfaunan.

3. 3 Specifika åtgärder och beskrivning av hotade arter

Nyckelpigespindel

I dagsläget är vildsvinsbök ett starkt hot mot en av delpopulationerna. Vid uppsättning av staket för boskap bör det finnas en lågt placerad tråd för att utestänga vildsvinen. Samma delpopulations område har utsatts för kraftigt slitage av bl. a. dovhjort och ett stort eroderat område har bildats. Detta bör återställas (manuellt) så att rätt lutning återfås i slutningen. Ett område med nyetableringar har gått förlorat och den uppkomna erosionsbranten utgör en spridningsbarriär mot väster där det finns restaureringsmark med stor potential.

När det gäller naturvårdsbränning på för nyckelpigespindelns lämpliga områden för ny etablering måste dessa märkas ut i fält. Bränningen måste göras tidigt på vår-vintern eftersom de solexponerade slutningarna värms upp tidigt på våren och gräs och förna torkar upp mycket snabbt. Är det för torrt i marken blir bränningen för ”djup”. Delpopulationerna i öster har båda utsatts för skuggande träd vilket resulterat i en negativ trend. Inventeringar av adulta hannar och nätförekomster är angelägna med tanke på tendensen till negativ utveckling och möjligheten att utvärdera de planerade restaureringsinsatserna.

Sandödla

De öppna sydvända slutningarna inom Vitabäckshällorna har ett extremt varmt mikroklimat och troligen är behovet av sandblottor på just denna lokal överskattat. Sandblottor får inte skapas där det kan uppstå konflikt med de habitat som är lämpliga eller potentiellt lämpliga för nyckelpigespindelns. Vid skapandet av sandblottor bör områden med plan mark utnyttjas, det finns stor risk för erosion. Tramp av vilt och naturliga processer är det som idag skapar blottor inom området.

Fladdermöss

Tyvärr har samtliga för fladdermössen betydelsefulla mycket grova granar som växte i de övre delarna av ravinerna avverkats. Det är angeläget att man sparar granar inom hela reservatet eftersom de utgör ett viktigt komplement till gamla lövträd.

Ekoxe och andra vedlevande insekter

Som nämnts ovan är mikroklimatet i dalgången extremt varmt och troligen är inte vikten av frihuggning av äldre lövträd av samma betydelse här som på andra lokaler.

Kronhjort

Vid skapandet av en s.k. faunabiotop bör man i första hand eftersträva en naturlig miljö, Det bästa är att skapa någon form av buskmark där hjortarna har tillgång till sin naturliga föda även under vintrar med svåra snöförhållanden. En relativt tät buskmark kan även vara gynnsam för andra arter vilket är tveksamt med en viltåker.

4. Specifika mål och skötselåtgärder för planeringsområdena

4. 1. 1 Planeringsområde S1 - Gammal bokskog med naturlig intern dynamik

Det dryga 70 hektar stor hygget på platån exponerar i stort hela den övre kanten av skogen för de ofta kraftiga ostvindar som råder under långa perioder under våren. Den yngre bokskogen längst upp i ravinerna/smältrännorna är av stor betydelse för mikroklimatet i hela den gamla skogen. Våren är en kritisk period för fladdermössen.

4. 1. 2 Planeringsområde S2 – Ung skog med restaureringsåtgärder

För delområde S2-6, S2-8 lämpar sig inte åtgärder som luckhuggning och olika typer av veteraniseringsmetoder, dessa områden bör helt och hållet undantas från dessa skötselåtgärder. I delområde S2-1 kan metoden tillämpas med stor försiktighet. Formuleringen på sid. 26 ”att alltför branta slänter (sluttningar) lämnas utan åtgärd” lämnar för stort tolkningsutrymme. Se ovan avsnitt 3 *Skogen*.

I delområde S2-3 bär en remsa på ca 30 meter lämnas längs väggkanten med tanke på nyckelpigespindeln.

4.-.14 Planeringsområde S4 – Granskog och hyggen

Hyggesområdet, S4-1, på platån består till största delen av torra sandiga solexponerade marker, bäst lämpade trädslag är tall och ek. Den idag trädbärande delen av reservatet skulle behöva vindskydd på norr- och ostsidan. Skall man få förnygring av framförallt bok kanske man skall tillåta björken växa upp som amträd samtidigt hade man fått det önskade vindskyddet. Den låga diversiteten i området när det gäller såväl buskar som lövträd är sannolikt ett resultat av granodlingens omfattning men även betetrycket från de höga viltstammarna. Skall man få en lövträdsförnygring, förutom av björk, måste man nog från början satsa på inhägnader.

Med tanke på de relativt stora inslaget av gamla tallar i sluttningssonen hade det varit trevligt med en kontinuitet av detta trädslag med tanke på de arter som är bundna till just tall.

4. 2 Planeringsområde B/BR - Betesmark

När det gäller skapandet av en s.k. faunabiotop inom delområde B1 se ovan, avsnitt 3.3 rubrik *Kronhjort*. Prioritera gärna sälg som kvarstående buskar på den öppna marken på områden B1.

För hela det område som benämns **BR** anges nuvarande markanvändning som träda. Trädan förekommer i dalbotten, de sydvända sluttningarna kan bättre beskrivas som tidigare

betesmark. Man bör dela upp planerings området **BR** i två olika delområden med hänsyn till åtskillnaden i områdenas naturvärden och åtskillnad när det gäller skötselmetoder.

4. 3 Planeringsområde ängsmark - Ängsmark

Material från slåttern kan med fördel deponerats i s.k. ”snokkomposter” dessa faunadepåer kan även utnyttjas av andra djur för övervintring, t.ex. evertebrater, grodor och salamandrar. Vägkanten med stort inslag av kvävegynnade arter bör få slås tidigare på säsongen.

4. 4 Planeringsområde Ö – Övriga marker

De sluttande partierna av delområde *Ö1-1* är lämpliga områden för nyckelpigespindeln och nämns i ÅGP som framtida möjlig lokal. Det är inte omöjligt att nyckelpigespindeln hade en förekomst här innan området granplanterades på 1960-talet.

Nyckelpigespindel har etablerat sig i de västra delarna av den intilliggande gräsmarken, **BR**. En etablering som delvis utplånats p.g.a. tramp av dovhjort som lett till ett större erosionsområde som måste åtgärdas. Skapandet av sandblottor *Ö1-1* kan göras på soliga partier ner mot dalbotten där lutningsvinkeln är något mindre.

Om man skulle bryta upp granstubbarna inom *Ö1-1* skulle detta innebära att stora ytor rå jord blottas. För att minska erosionsrisken i sluttningarna och påskynda utvecklingen av en miljö lämplig för nyckelpigespindel skulle man kunna tänka sig insådd av bl.a. fårsvingel.

Delområde *Ö2* utgörs av en vresroshäck som idag fungerar som skydd för fältvilt och en viktig häcknings- och födobiotop för småfågel. Omförandet av delområdet till sandblottor skulle i och för sig vara gynnsamt för vissa artgrupper men om man inte kan hålla ytorna öppna och området skall skötas som *Ö1* är nog vresroshäcken av större värde.

Inga sandblottor bör skapas vid vägkanterna, *Ö5*. Merparten av vägkanterna är branta och slitage av vilt och naturliga processer skapar jordblottor i tillräcklig utsträckning. Vägkanterna utgör även viktiga spridningsvägar för nyckelpigespindeln.

4. 4 Planeringsområde V – Vattendrag och dammar

Det djupa diket som rinner i östra delen av **BR** fördjupas när den norra dammen anlades. Rent estetiskt hade det varit bra om man kunde göra något åt kanterna, möjligen slänta av, så att diket får ett mer naturligt utseende.

Ange mer specifikt var massorna från dammrensningen skall läggas

4. 5 Planeringsområde N/S – Områden lämpliga för nyckelpigespindel och sandödla

Synpunkter på bevarandet av nyckelpigespindel och sandödla i området, skötsel- och restaureringsåtgärder och hur man vid skapandet av sandblottor skall undvika ”konflikter” mellan dessa båda arter, har nämnts ovan. När det gäller bevarandemålen för nyckelpigespindel är det liksom för sandödla viktigt att det finns en varierad åldersstruktur i populationen. Nyckelpigespindeln blir inte köns mogen förrän vid 3-4 års ålder. Det behövs förnyad inventering av nyckelpigespindeln dels på grund av den negativa utvecklingen av

habitatet och dels för att man skall kunna utvärdera bevarandemål, kommande skötsel och restaureringsinsatser.

När de gäller skötselåtgärder är tidpunkten för insatserna av betydelse för att minimera markskadorna. Vid trädfällning och buskröjning inom eller nära förekomst av nyckelpigespindel är sen höst och vinter att rekommendera. Det är viktigt att fagning och slåtter utförs årligen, åtminstone på de lokaler där det idag finns kända förekomster av spindeln.

Vid slåtter är det viktigt att den avslagna vegetationen omedelbart avlägsnas. Slaget material kan på anvisade, soliga platser, lämnas i högar som fungerar som ”snokkomposter”. Snoken har under senare år ökat i området.

5. Friluftsliv

Att tillgängliggöra naturreservatet för ridning skulle innebära risk för skador på områdets unika naturvärden. Kommentarer se ovan.

6. Jakt

Vid jakt bör hänsyn tas till ”störningskänsliga fågelarters” häckning och jaktornen inte sättas upp alldeles i närheten av bon.

8. Dokumentation och uppföljning.

Uppföljning av nyckelpigespindeln är aktuell

9. Kostnadsansvar och prioriteringar

Åtgärden att skapa luckor och död ved bör inte omfatta delområde S2-6, S2-8. Kommentar se ovan.

Gällande anläggningar, vid stängseluppsättning kring område **BR** måste det även finnas en låg eltråd för att stänga ute vildsvin som idag är ett hot mot en av de största förekomsterna av nyckelpigespindeln. Vid uppsättande av stolpar måste hänsyn tas till kolonier av nyckelpigespindeln.

När det gäller underhåll av markväg måste det finnas noga preciserade föreskrifter eventuellt restriktioner för vissa delområden. Stor risk för att förekomster av nyckelpigespindeln skadas. Viktigt med information till markägare och utförare av vägunderhåll.

10. Rödlistade arter

Det bör stå i tabellen att nyckelpigespindeln är fridlyst. Till rödlistan över kärlväxter skall tillföras alm (*Ulmus glabra*) VU.

Dela på fåglar och däggdjur i tabellen.

11. Källor

Komplettera med nedanstående:

- Gerell, R & K. Lundberg. 1985. Stort musöra (*Myotis myotis* Borkhausen 1797), ny fladdermusart i Sverige. Fauna och Flora 80: 144-145.
- Gerell Lundberg, K. 1994. *Eresus cinnaberinus* (Araneae, Eresidae) - presentation av en säregen och för Sverige ny spindelart. – Entomologisk Tidskrift 115 (1-3): 33-35.
- Gerell Lundberg, K. & Gerell, R. 2004. Nyckelpigespindeln – en akut hotad skönhet. – Fauna och Flora 99 (4): 12-17.
- Gerell Lundberg, K. & Gerell, R. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av nyckelpigespindel (*Eresus sandaliatus*). Rapport 5458. April 2005. Naturvårdsverket.
- Gerell Lundberg, K. & Gerell, R. 2010. Åtgärdsprogram för nyckelpigespindel. Rapport 6344. Februari 2010. Naturvårdsverket.

Tågatorp den 23 januari 2014

Karin Gerell Lundberg, ordf.